

Participatie en democratische besluitvorming in de warmtetransitie

Saskia Buitelaar (Platform31) en Sible Schöne (HIER), Dag van de Participatie 4 november 2019

Warmtetransitie

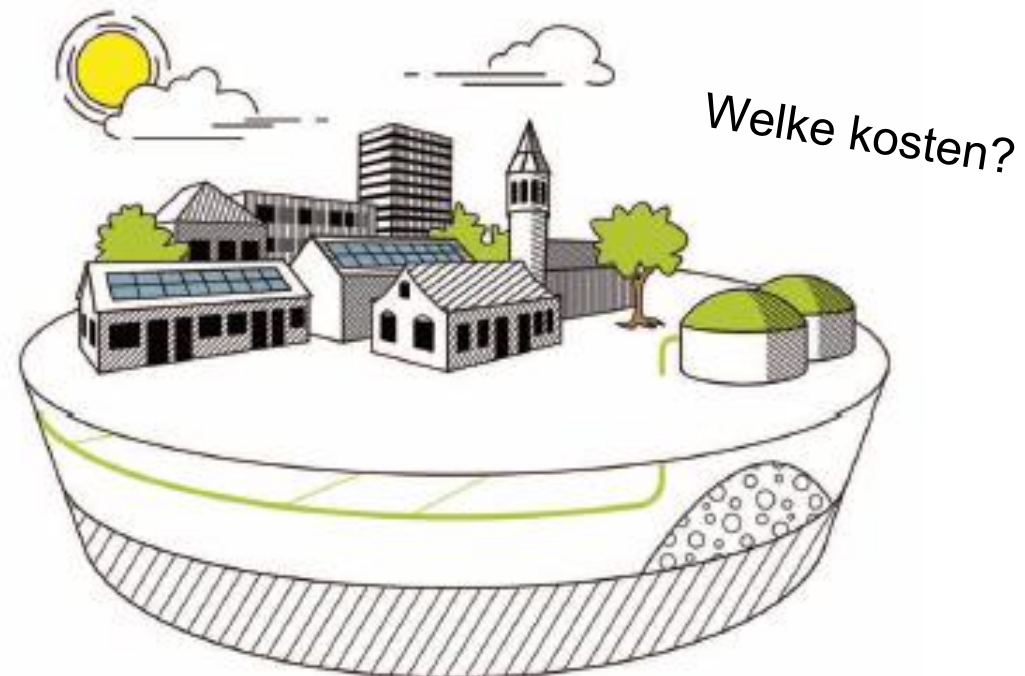
Klimaatakkoord: In 2050 zijn alle bestaande 3.086 wijken in Nederland aardgasvrij

Welke techniek?

Wie betrekken?

Welke kosten?

Nog onduidelijk welke besluiten door wie genomen moeten/mogen worden.

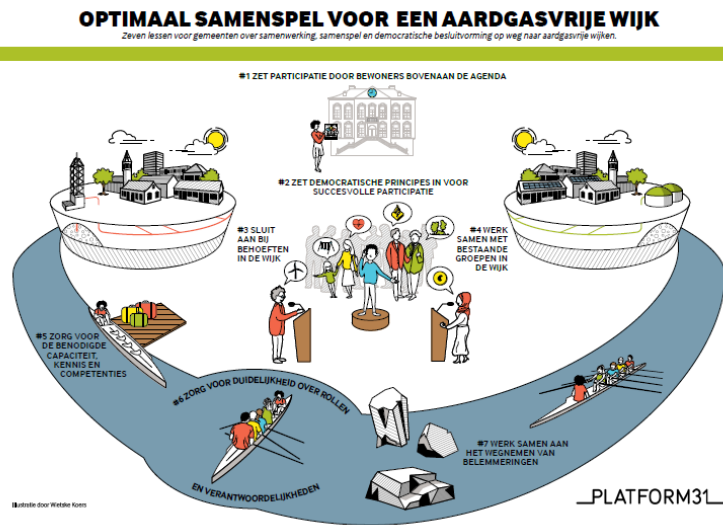
Waarom participatie in de warmtetransitie?

- Overheid heeft doelen gesteld, maar is voor bereiken daarvan afhankelijk van bewoners/huiseigenaren om substantiële investeringen te doen en hun gedrag te veranderen.
- Hen betrekken en daardoor mee krijgen is cruciaal voor het bereiken van de doelen.
- Mondige bewoners met eigen ideeën en expertise, willen invloed hebben op hun omgeving.
- Mensen accepteren een besluit eerder als zij het proces rechtvaardig vinden. Daarom aandacht nodig voor het participatieproces.

Centrale vraag

Waar moet je als gemeente op letten als je in democratisch evenwicht met de omgeving de overgang naar aardgasvrije wijken wil realiseren?

- Vraag verkend in Community of Practice met 25 betrokken partijen
- Lessen gepubliceerd april 2019: “Optimaal samenspel voor een aardgasvrije wijk”

Zet participatie door bewoners bovenaan de agenda

Sluit aan bij Klimaatakkoord:

Gemeente moet samen met bewoners en gebouweigenaren een afweging maken over de beste oplossing per wijk, in een zorgvuldig proces.

Maak het belangrijk:

- Begin vroeg met nadenken over een zorgvuldig proces
- Nog beter: betrek bewoners ook in het vormgeven van het participatieproces
- Betrek bewoners al in een vroeg stadium
- Dit zorgt voor meer betrokkenheid en draagvlak, voorkomt voor voldongen feiten staan
- Organiseren van dit proces kost tijd en geld, maar vergroot kans op bereiken doelen en verkleint kans op bezwaarprocedures

Zet democratische principes in voor succesvolle participatie

- Rekening houden met democratische principes als:
 - Inclusie: ook minderheden een stem geven
 - Deliberatie: open gesprek met alle belanghebbenden
 - Transparantie: duidelijk en open besluitvormingsproces
 - Checks & balances: organiseer tegenspraak
 - Zeggenschap: maak duidelijk wie waarover mee kan beslissen
 - Legitimiteit: toets of er draagvlak is voor een beslissing
- Wanneer het proces als rechtvaardig wordt ervaren, is een besluit makkelijker te accepteren

Sluit aan bij behoeften in de wijk

- De warmtetransitie is vaak minder belangrijk voor wijkbewoners dan leefbaarheid, veiligheid of zorg
- Door aan te sluiten op wat er lokaal speelt kan de warmtetransitie zowel qua inhoud als proces optimaal aansluiten
- Als inzet voor de warmtetransitie bijdraagt aan andere zaken die bewoners belangrijk vinden zullen zij dit eerder steunen en actief worden

Werk samen met bestaande groepen in een wijk

- Wanneer er al bestaande bewonersgroepen zijn zoals een wijkraad, buurtvereniging of (energie)coöperatie is het slim om met hen samen te werken
- Veel lokale kennis en expertise

Participatie van bewonersinitiatieven

- 100 – 200 actieve bewonersinitiatieven
- Meeste in oriëntatiefase
- Vrijwel alle initiatieven kiezen voor een kleinschalig, relatief duurzaam warmtenet
- Bewonersgroepen:
 - goed in staat betrokkenheid te organiseren
 - onvoldoende kennis en capaciteit om zelf projectontwikkeling te doen
 - huiverig tegenover samenwerking met grote warmtebedrijven
 - uiteenlopende ideeën over uitvoeringsorganisatie en eigen rol
 - zeggenschap als afnemers is cruciaal

Waar staan gemeenten?

- Warmtetransitie is nieuwe taak, midden in leerproces
- Meeste aandacht gaat uit naar top-down proces:
 - Regionale Energie Strategie, Regionale Structuur Warmte, Leidraad en Handreiking, Transitievisie Warmte, Uitvoeringsplan per wijk (inclusief participatieproces)
- Onvoldoende zicht op omvang operatie en benodigde organisatie
- Beperkte tot zeer beperkte middelen
- Geen ervaring met projectontwikkeling warmtenetten
 - Geen visie op beheersorganisatie met rol bewoners

Waar staan we landelijk?

- Business case voor de verschillende alternatieven voor aardgas ontbreekt
- De wetgeving en het landelijk instrumentarium rond de warmtetransitie is nog niet op orde
 - Omgevingswet
 - Warmtewet 2.0
 - Gebouwgebonden financiering
- Op lokaal niveau ontbreekt nog een effectieve aanpak

Spanningsveld top-down bottom up

- Top-down proces kan leiden tot keuze wijken op grond technische argumenten
- Samenwerking met bewoners vergt ander type proces
- Initiatieven kunnen gaan zweven: nog niet aan de beurt
- Modellen en bewonersinitiatieven leiden niet automatisch tot zelfde keuzes
- Top-down is nodig:
 - Formeel democratisch proces is nodig
 - Zonder druk van boven stagneert voortgang

Aanbevelingen participatie

- Erken belang bewonersinitiatieven en ontwikkel beleid om bewonersinitiatieven te stimuleren en ondersteunen
 - Cruciaal voor draagvlak en deelname
 - Kosteneffectief
 - Vergroting praktische uitvoerbaarheid
- Ontwikkel visie op rol bewonersinitiatieven: hoe ziet een democratisch en participatief proces er uit?
- Ontwikkel visie op mogelijke rollen bewonersinitiatieven bij projectontwikkeling warmtenetten
- Maak intentieovereenkomst bij start ontwikkelfase met bewonersinitiatief

In gesprek

- Wat herken je (niet)?
- Een ander soort participatieproces?
- Democratische principes werkbaar?

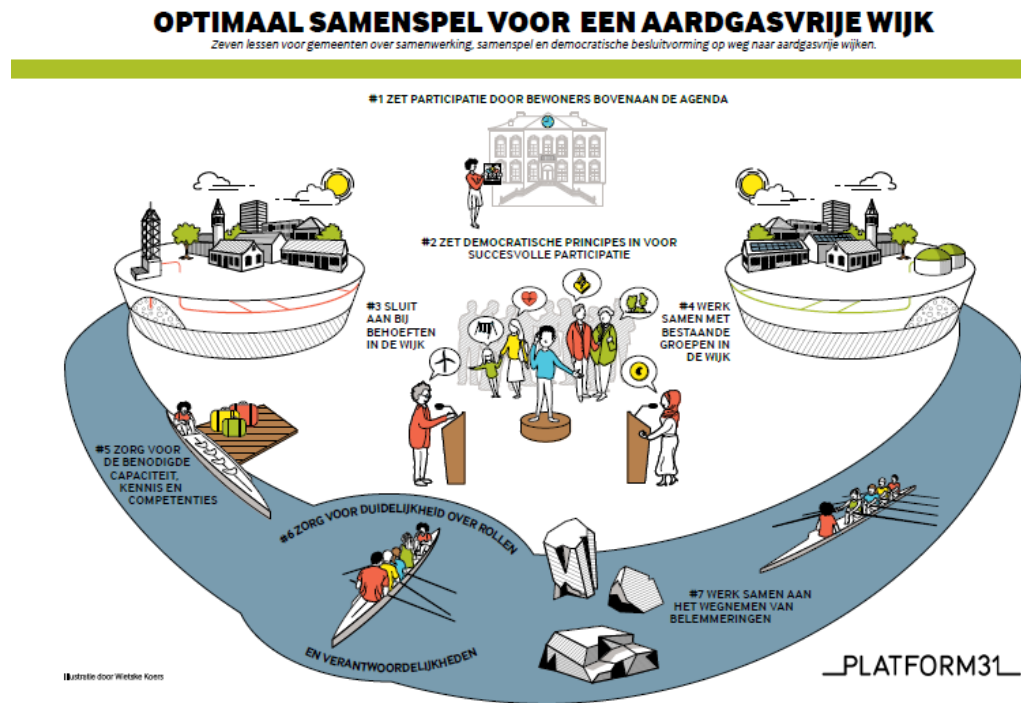

Reflectie Shannon Spruit

TU Delft, afdeling Techniek, Bestuur en Management

- Wat herken je (niet) vanuit jouw ervaring in de wetenschap?
- Welke aanvullende kennis is er al vanuit wetenschappelijk onderzoek?

Optimaal samenspel voor een aardgasvrije wijk

Bewonersinitiatieven en gemeenten in de lokale warmtetransitie

Achtergrondinformatie via Shannon Spruit (TU Delft)

In de warmtetransitie zijn inwoners niet alleen burgers maar ook consumenten. Collega Niek Mouter doet hier vanuit de economie onderzoek naar en schrijft:

“Recente onderzoeken leveren empirisch bewijs voor het feit dat afwegingen die individuen met hun private middelen maken niet overeen hoeven te komen met de manier waarop individuen vinden dat de overheid (namens hen) afwegingen moet maken met publieke middelen. Zo toont [Mouter et al. \(2017\)](#) aan dat afwegingen die individuen tussen reistijd en verkeersveiligheid maken in de privésfeer (als automobilist) niet overeen komen met de manier waarop individuen vinden dat de overheid (namens hen) afwegingen moet maken tussen reistijd en verkeersveiligheid. Als automobilist kiezen individuen vaak voor de snelle route, terwijl zij in de publieke context geneigd zijn om te kiezen voor de veilige route. De verschillen tussen de voorkeuren van Nederlanders in deze twee contexten lijken substantieel. Respondenten die deelnamen aan een [ander onderzoek](#) geven expliciet aan dat hun privékeuzes niet maatgevend zouden moeten zijn voor de manier waarop de overheid keuzes moet maken. Deze respondenten vinden dat de overheid een andere verantwoordelijkheid heeft dan het individu. “

Achtergrondinformatie via Shannon Spruit (TU Delft)

Collega aan de TU Delft Toyah Rodhouse onderzoekt hoe 'imagined publics' (beelden van ambtenaren en bestuurders over burgers) beïnvloeden welke toekomstvisies men heeft voor de aardgastransitie. Haar onderzoek is nog niet gepubliceerd, maar ze adviseert de [artikelen van Walker uit 2007](#), waarin ze laten zien welke rollen aan burgers worden toegekend en wat voor soort aannames daaronder zitten (kijk vooral naar de tabel 465). De kernboodschap is dat afhankelijk van welke rol je veronderstelt, je ook ander soort handelingsperspectieven ziet voor burgers.

Ten slotte een artikel van collega Udo Pesch over rechtvaardigheidsproblemen: <https://response.weblog.tudelft.nl/2018/11/20/boze-aapjes-en-zaken-van-waarde-over-rechtvaardigheid-in-energieprojecten/>

Achtergrondinformatie van Heleen Mees (Universiteit Utrecht)

Bijgaand de presentatie en wetenschappelijke publicatie van Heleen Mees over overheidsrollen.

Saskia Buitelaar
(saskia.buitelaar@platform31.nl)

Sible Schöne
(sible@hier.nu)

Bedankt en fijne middag!